

Булавінець Вікторія Михайлівна

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
ЗУНУ, м. Тернопіль

ГЕНДЕРНО ОРІЄНТОВАНЕ БЮДЖЕТУВАННЯ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ ГЕНДЕРНО-ЧУТЛИВОЇ ПОЛІТИКИ

Обраний Україною курс на євроінтеграцію вимагає утвердження гендерної рівності та недопущення гендерної дискримінації. Однак, згідно досліджень Світового банку, досягти гендерної рівності вдалося лише шістьом країнам: Швеції, Люксембургу, Данії, Бельгії, Латвії та Франції. Загалом гендерна рівність у світі оцінюється у 68%. Найбільша гендерна нерівність існує у сфері політики (77%). У сфері економіки вона складає 42% і найменший розрив спостерігається у сфері охорони здоров'я (4,6%) і освіти (4,4%) [1].

Про динаміку руху у напрямку досягнення гендерної рівності свідчить індекс гендерного розриву, який вимірюється з 2006 року і розраховується нині у 156 країнах за показниками: економічної участі; розширення прав і можливостей у політиці; рівня освіти та доступу до системи охорони здоров'я; тривалості життя. У 2021 році за показником індексу гендерного розриву Україна посіла 74 місце, втративши 15 сходинок, порівняно з 2020 роком [2].

Аналіз показників гендерної рівності в Україні засвідчив, що найкраща ситуація щодо рівності прав і можливостей чоловіків і жінок спостерігається нині у сфері освіти (26 місце), а найгірший результат – у політичній сфері (105 місце). І хоча в Україні жінки становлять більшу частину населення, однак вони займають менше керівних посад у владі та бізнесі. Поряд з цим, їхні зарплати на 25% менші, у порівнянні із заробітними платами чоловіків. %) [3]. Тому, утвердження демократичних ідей в Україні потребує формування гендерно-чутливої політики, основою якої є принципи Концепції прав людини щодо протидії нерівності та дискримінації, що створює можливості чоловікам і жінкам брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Діюча в Україні нормативно-правова база закладає підґрунтя та відображає потребу у впровадженні гендерного підходу. Однак практика його втілення має чимало проблемних аспектів, пов'язаних з високою гендерною чутливістю суспільства, що особливо проявляється на рівні територіальних громад, де сьогодні спостерігається втілення гендерно-орієнтованого врядування, започатковане Національним Демократичним Інститутом (НДІ) у рамках програми USAID «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» [4]. Послідовна інтеграція гендерного підходу в діяльність органів місцевого самоврядування відбувається через залучення членів громади до процедури прийняття рішень (в т.ч. бюджетних) з урахуванням різноманітних інтересів та потреб чоловіків і жінок.

Сучасні реалії вимагають забезпечення рівних прав та можливостей як чоловіків, так і жінок у всіх сферах суспільного життя. В цьому контексті важливого значення набуває розподіл фінансових ресурсів бюджетів усіх рівнів

за гендерним принципом, тобто запровадження гендерно-орієнтованого бюджетування, яке є відносно новим напрямком діяльності фінансових органів і потребує професійно підготовлених фахівців. Гендерно-орієнтований бюджет ґрунтується на гендерному аналізі і фінансовій обізнаності фахівців щодо підготовки та управління бюджетними програмами. Нині в європейській та вітчизняній практиці відбувається активна підготовка таких спеціалістів, здатних враховувати гендерні аспекти при розробці цільових програм стосовно їх інноваційності, чіткості встановлених цілей, вимірюваності результатів та гендерно-чутливого контролю використання ресурсів. Вони мають володіти навичками гендерного аналізу фактичного матеріалу, виявлення та усунення гендерного розриву, а основою їх діяльності повинна стати гендерна чутливість щодо прозорого та справедливого розподілу ресурсів.

Вже більше сорока років понад дев'яносто країн світу використовують гендерно-орієнтоване бюджетування як сучасну управлінську технологію, яка є складовою їх національної політики та економіки, і включає різноманітні механізми, інструменти та інститути, об'єднані загальною метою. В Україні дана технологія офіційно закріплена Методичними рекомендаціями Міністерства фінансів у 2019 році. Згідно даного документа «гендерно-орієнтований підхід у бюджетному процесі – це врахування гендерних аспектів на усіх стадіях бюджетного процесу та висвітлення у відповідних бюджетних документах цілеспрямованості на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (гендерної рівності)» [5]. Технологія гендерно-орієнтованого бюджетування впроваджується як на різних рівнях (державному, регіональному, місцевому), так і в окремих сферах (наука, освіта, охорона здоров'я, пенсійне забезпечення, соціальний захист, менеджмент тощо). Основною сферою її застосування є соціальні послуги, що фінансуються з державного та місцевих бюджетів, де найбільш відчутна відмінність між гендерними потребами жінок та чоловіків.

Стратегія гендерно-чутливого бюджетування зорієнтована на взаємозв'язок між політикою рівноправ'я чоловіків та жінок і виділенням ресурсів на її реалізацію, що дозволить більш справедливо та ефективно використовувати бюджетні кошти. Гендерний аналіз допомагає виявити вплив бюджету на становище різних соціальних груп (жінок і чоловіків, молодих та літніх людей, сільського і міського населення, забезпечених та малозабезпечених тощо) шляхом оцінки бюджетної програми на предмет її гендерної чутливості чи нейтральності, що передбачає проведення аналізу:

- структури, доступності та якості послуг, що фінансуються з бюджету;
- надавачів послуг та їх користувачів;
- фінансових чинників, що породжують та посилюють гендерну нерівність.

Наступним етапом гендерного аналізу є виокремлення гендерно-специфічних видатків (фінансових ресурсів, спрямованих на представників чоловічої та жіночої статі). Для їх розрахунку використовують показники загальної вартості послуг та вартості послуги в розрахунку на одну особу, а

також здійснюють оцінку бюджетних видатків на дані послуги в контексті їх розподілу за гендерною ознакою. Якщо бюджетна програма виявляється гендерно-нейтральною, тоді розробляються рекомендації для усунення гендерних розривів та вносяться відповідні зміни для підвищення якості надання соціальних послуг споживачам чоловічої та жіночої статі. За результатами проведеного гендерного аналізу бюджетної програми розраховуються показники економічної та соціальної ефективності використання бюджетних ресурсів з урахуванням гендерної складової.

Зокрема, аналіз гендерних аспектів фінансування Програми сприяння розвитку підприємництва у м. Львів продемонстрував нерівномірний розподіл бюджетних ресурсів за гендерною ознакою (60% – на чоловіків і 40% – на жінок, а за деякими заходами, відповідно, 90% і 10%). Серед учасників щорічної виставки «Львівський товаровиробник» значно переважають власники та керівники бізнесів чоловічої статі (близько 80%). У виставках інноваційних проектів у м. Львів брали участь у 10 разів більше чоловіків-підприємців, ніж жінок. Кількість жінок-підприємниць, зацікавлених у реалізації даних проектів складає 9,2%, а чоловіків – близько 30%. Однак, інвестувати кошти у розвиток власного бізнесу виявили бажання вдвічі більше жінок, ніж чоловіків. За результатами проведеного гендерного аналізу зроблено висновок про необхідність врахування гендерного підходу при розробці наступної Програми сприяння розвитку підприємництва шляхом запровадження гендерної статистики у підрозділах Львівської міської ради та розширення переліку послуг для підприємців (чоловіків і жінок) [6].

Отож, основою гендерно-чутливої політики України є міжнародні зобов'язання, які слугують підставою для врахування можливостей, потреб та інтересів представників різних соціальних груп. Це потребує підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних забезпечити поступове впровадження гендерно-орієнтованого бюджетування в бюджетний процес як на державному, так і на місцевому рівнях, що дозволить вирішити проблеми нерівності між чоловіками і жінками у різних сферах життєдіяльності.

Гендерно-орієнтоване бюджетування є технологією, котра допомагає визначити області потенційної економії бюджетних коштів і поліпшити узгодження державних витрат зі стратегічними і політичними пріоритетами розвитку країни та регіонів. З одного боку воно використовується як основний важіль для гендерної рівності, а з іншого – з метою задоволення національних економічних та соціальних потреб.

Список використаних джерел:

1. Тільки шість країн у світі досягли гендерної рівності — Світовий банк. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2650784-tilki-sist-krain-u-sviti-dosagli-gendernoi-rivnosti-svitovij-bank.html>
2. Глобальний індекс гендерного розриву: Україна втратила 15 позицій. URL: radiosvoboda.org/a/news-global-gender-gap-index/31179599.html

3. Гендерна рівність в Україні: досягнення та виклики. URL: <https://explainer.ua/genderna-rivnist-v-ukrayini-dosyagnennya-ta-vikliki/>
4. Програма USAID DOBRE продовжить працювати в Україні до 2025 року. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12536>
5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001201-19#Text>
6. Програма сприяння розвитку підприємництва у місті Львові на 2020–2022 роки. URL: <https://city-adm.lviv.ua/lmr/business/3802-prohrama-spriannya-rozvytku-pidpriemnytstva-u-misti-lvovi-na-2020-2022-roky>